

FORUM ARTIS RHETORICAE

Redaktor

Editor-in-Chief

Jakub Z. Lichański

RHETORIC AND EDUCATION

SPECIAL NUMBER FOR THE OCCASION
OF THE 4th CONGRESS OF THE DIDACTICS
OF THE POLISH PHILOLOGY

RETORYKA I EDUKACJA

NUMER SPECJALNY Z OKAZJI
IV KONGRESU DYDAKTYKI POLONISTYCZNEJ

Nr 4 (59) październik–grudzień, 2019

No. 4 (59) October–December, 2019

Warszawa 2019

Publikacja dofinansowana przez
Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego
i afiliowana przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Copyright by
Wydawnictwo DiG & Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2019

ISSN 1733–1986

SPIS TREŚCI / INDEX

- 3 **Editorial**
- 7 **Spis treści / Index**
- 9 **IV Kongres Dydaktyki Polonistycznej**
- 12 **Program IV Kongresu Dydaktyki Polonistycznej**

ARTYKUŁY / DISSERTATIONES

- 25 **Post-truth Rhetoric and the Functions of Education**
Retoryka post-prawdy i funkcje edukacji
Bruce McComiskey
- 51 **Seria wydawnicza POPKultura-POPLiteratura na usługach
dydaktyki szkolnej w funkcji propedeutyki kształcenia w zakresie
literatury/kultury popularnej. Propozycja**
Series POPCulture-POPLiterature as the propaedeutical help of teaching
in a school curriculum about popular literature and culture. Proposal
Adam Mazurkiewicz
- 81 **Instytut Literatury a współczesna szkoła**
Institute of Literature and modern school
Józef Maria Ruszar
- 87 **Wizerunki człowieka i Boga w literaturze polskiej ostatnich stu lat**
Images of God and Man in Polish Literature (Last Hundred Years)
Józef Maria Ruszar
- 111 **Lubuski Konkurs Literacki jako przykład dobrych praktyk
w obszarze edukacji polonistycznej (sprawozdanie)**
Lubuski Konkurs Literacki as an example of good practice
in the field of Polish language education (report)
Katarzyna Grabias-Banaszewska

RECENZJE / REVIEWS

- 125 **Bruce McComiskey, *Post-Truth Rhetoric and Composition*,
Colorado 2018**
Bruce McComiskey, Retoryka i kompozycja w dobie postprawdy, Colorado 2018
[rev. Jakub Z. Lichański]

- 131 Mateusz Machaj, „Gwiezdne wojny” a filozofia polityki...,
Wrocław 2019**
Mateusz Machaj, *The Rise and Fall of the First Galactic Empire: “Star Wars”
and Political Philosophy*, Wrocław 2019
[rev. Jakub Z. Lichański]
- 133 Materiały na temat retoryki i edukacji w *Forum Artis Rhetoricae*
(2015–2019) — excerpt**
Articles on rhetoric and education in the pages of the *Forum Artis Rhetoricae*
(2015–2018) — Excerpt
[red. Jakub Z. Lichański]
- 138 Autorzy numeru**

Józef Maria Ruszar

Instytut Literatury, Kraków

ORCID: 0000-0002-0321-8481.

INSTYTUT LITERATURY A WSPÓŁCZESNA SZKOŁA

Streszczenie: 27 lutego 2019 roku powstała nowa instytucja narodowa jaką jest Instytut Literatury z siedzibą w Krakowie i oddziałem w Warszawie. Podstawową misją Instytutu jest nie tylko promowanie wartościowych utworów literackich, ale przede wszystkim poszerzanie kręgu wyrobionych literacko czytelników (szczególnie kompetencji czytelniczych wśród młodzieży). To zadanie wynika z obserwacji stanu wiedzy maturzystów przychodzących na studia humanistyczne: mają oni poważne braki w rozumieniu współczesnych konwencji literackich, a ich znajomość bieżącej produkcji literackiej jest znikoma. Także nauczyciele mają kłopot z przygotowaniem lekcji na temat najnowszej literatury, również tych dzieł, które zostały ostatnimi laty dopisane do podstawy programowej w szkole średniej. Aby promować nowych twórców oraz czytelnictwo i udostępnić każdemu dostęp do publikacji, Instytut bezpłatnie dostarcza swoje publikacje (kwartalnik oraz Bibliotekę Krytycznoliteracką „Nowego Napisu”) do bibliotek szkół średnich (licea i technika) oraz bibliotek uczelnianych, a także do wojewódzkich bibliotek pedagogicznych — łącznie około 7 tysięcy darmowych pakietów. Artykuł przedstawia szczegółowo działalność Instytutu.

Słowa kluczowe: Instytut Literatury, Warszawski Festiwal Poezji im. Zbigniewa Herberta, działalność na rzecz szkół, „Nowy Napis”

Institute of Literature and modern school

Summary: On February 27, 2019, a new national institution was created, which is the Institute of Literature with headquarters in Krakow and a branch in Warsaw. The Institute's basic mission is not only to promote valuable literary works, but above all to expand the circle of literary readers (especially reading competences among young people). This task results from observing the state of knowledge of high school graduates coming to study the humanities: they have serious deficiencies in the understanding of contemporary literary conventions, and their knowledge of current literary production is negligible. Teachers also have trouble preparing lessons on the latest literature, including those that have been added to the core curriculum in high school in recent years. To promote new creators and readership and provide access to publications for everyone, the Institute provides its publications (quarterly and the New Literary Critical Library of the „Nowy Napis”) free of charge to libraries of secondary schools (high schools and technical schools) and university libraries, as well as to provincial pedagogical libraries — a total of 7,000 free packages. The article presents in detail the activities of the Institute.

Keywords: Institute of Literature, Warsaw Poetry Festival named after Zbigniew Herbert, activities for schools, „Nowy Napis”

Dwudziestego siódmego lutego 2019 roku powstała nowa instytucja narodowa, jaką jest Instytut Literatury z siedzibą w Krakowie i oddziałem w Warszawie. Nowa placówka zaszczerpiona została na istniejących od 15 lat Warsztatach Herbertowskich — corocznych konferencjach naukowych poświęconych współczesnej literaturze polskiej, które są organizowane od 2004 roku w ramach Warszawskiego Festiwalu Poezji im. Zbigniewa Herberta. Festiwal przetrwał do 2007 roku, ale konferencje były nadal organizowane, a od czterech lat mają charakter międzynarodowy — uczestniczą w nich uczeni-poloniści z czterech kontynentów: od Kurytyby w Brazylii po Irkuck na Syberii.

Prace zbiorowe historyków literatury publikowane są w serii Biblioteka Pana Cogito, a wraz z doktoratami, książkami habilitacyjnymi i profesorskimi monografiami utworzyły obecnie kolekcję 45 publikacji. Seria pęcznieje, a choć pierwszym odbiorcą jest środowisko akademickie, to seria bywa czytana również przez szkolnych polonistów. Wydaje się, że jej przydatność wynika z interpretacyjnego nastawienia większości publikacji: pozwalają bowiem nauczycielom zapoznać się z najnowszymi analizami konkretnych wierszy Herberta, Różewicza, Miłosza czy Szymborskiej, a także młodszych kolegów naszych największych poetów XX wieku. Obecnie BPC nastawia się na interpretacje najnowszej literatury polskiej. Instytut Literatury przejął dorobek Warsztatów oraz BPC i włączył w szerszy projekt promocji współczesnej, a właściwie najnowszej polskiej literatury, dokładając nowe zadania stricte literackie.

Podstawową misją Instytutu jest nie tylko promowanie wartościowych utworów literackich, ale przede wszystkim poszerzanie kręgu wyrobionych literacko czytelników (szczególnie kompetencji czytelniczych wśród młodzieży). To zadanie wynika z obserwacji stanu wiedzy maturzystów przychodzących na studia humanistyczne: mają oni poważne braki w rozumieniu współczesnych konwencji literackich, a ich znajomość bieżącej produkcji literackiej jest znikoma. Także nauczyciele mają kłopot z przygotowaniem lekcji na temat najnowszej literatury, również tych dzieł, które zostały ostatnimi laty dopisane do podstawy programowej w szkole średniej. Po prostu nie ma wiele opracowań, a istniejące teksty są najczęściej tylko recenzjami, a właściwie rekomendacjami publikowanymi w czasopismach.

Ponieważ misją Instytutu jest promowanie wartościowych utworów literackich nakłady większości publikacji są bardzo wysokie (ok. 9 tys. egz.), a ceny utrzymane na poziomie kosztów produkcji. Działania te mają również na celu wspomaganie twórców oraz wyrównywanie szans istnienia na rynku literackim. Aby promować nowych twórców oraz czytelnictwo i umożliwić każdemu dostęp do publikacji, Instytut bezpłatnie dostarcza swoje publikacje (kwartalnik oraz Bibliotekę Krytycznoliteracką „Nowego Napisu”) do bibliotek szkół średnich (licea i technika) oraz bibliotek uczelnianych, a także do wojewódzkich bibliotek pedagogicznych — łącznie około 7 tysięcy darmowych pakietów.

Wydawnictwa

Kwartalnik Kulturalny „Nowy Napis” (Epika — Liryka — Dramat), wydawany w dużym nakładzie, jest powołany do prezentowania wartościowej poezji, prozy i dramatu, a także inicjowania dyskusji literackich i pogłębionych ocen krytycznoliterackich. Kwartalnik jest redagowany przez krytyków i literaturoznawców z całej Polski, proponuje otwartą formułę, a autorzy-literaci reprezentują wszystkie generacje, choć ze szczególnym uwzględnieniem młodych twórców. Inaczej mówiąc: pismo jest z założenia eklektyczne. Cechą charakterystyczną pisma jest niepozostawianie czytelnika samego z tekstem: niemal każdy poeta lub prozaik reprezentowany jest przez swoje artystyczne *credo* (dział „Ars poetica”) lub komentarz krytyka, ułatwiający odbiór dzieła.

Dla nauczycieli szczególnie cenna może okazać się seria o współczesnej prozie i poezji, czyli Biblioteka Krytyki Literackiej „Nowego Napisu”. Publikacje te omawiają najnowszą twórczość, zaczynając od poetów i prozaików dopisanych przez MEN do podstawy programowej w szkołach średnich, a także przypominają autorów trudnodostępnych lub zapomnianych (pomijanych), na przykład emigrantów. Jesienią 2018 roku ukazały się monografie wraz z wyborem wierszy Juliana Kornhausera i Janusza Szubera, a także opowiadania Marka Nowakowskiego z omówieniem. Wiosną 2019 roku zostali przypomniani łódzcy poeci końca XX wieku wydający w latach 70. podziemne pismo „Puls” (Jacek Bieriezin, Zbigniew Dominik, Zdzisław Jaskuła i Witold Sułkowski), a jesienią, ze względu na okrągłą rocznicę wybuchu wojny, została omówiona twórczość pisarzy emigracyjnych (Józef Łobodowski, Jerzy Wittlin, Jan Lechoń, Gustaw Herling-Grudziński itp.), a także poezja Wojciecha Wencla. Jedną z najciekawszych pozycji jest gruby tom szkiców literackich Jana Błońskiego — coś w rodzaju prywatnej historii poezji drugiej połowy XX wieku, napisanej żywym i przystępnym językiem, który może być wzorem inteligentnego omawiania dzieł. Rocznie będzie się ukazywać od 10 do 12 pozycji w tej serii, w tym krytycznoliteracka spuścizna Tomasza Burka, Andrzeja Kijowskiego i innych wielkich krytyków literackich ubiegłego wieku.

Tak więc w serii znajdują się opracowania dzieł pojedynczych twórców, opis dokonań środowisk lub pism literackich ważnych dla historii polskiej literatury współczesnej (np. bezdebitowe wydawnictwa, jak „Zapis”, „Puls” lub „Arka”, emigracyjne, jak literacka działalność „Kultury”, „Kontynentów” lub dzieje „Wiadomości literackich”), a także zbiory szkiców wybitnych badaczy. Wyjątkową cechą tej serii jest również fakt, że publikacje nie pominą najnowszego dramatu polskiego. Seria uzupełni wiedzę studentów, nauczycieli, a nawet bystrzejszych licealistów i odpowie na dotkliwy brak opracowań na temat bieżącej produkcji literackiej, będzie omawiać współczesną wrażliwość poetycką i przystępnie objaśniać najnowsze konwencje literackie.

Promocja obliczona jest na aktywnych nauczycieli-polonistów w szkołach średnich i zdolną młodzież o zainteresowaniach humanistycznych (uczestników olimpiad polonistycznych, członków kółek literackich, itp.). Publikacje są dostępne również na rynku komercyjnym, z przeznaczeniem dla szerszej publiczności zainteresowanej współczesną literaturą (na stronie Instytutu znajduje się również księgarnia internetowa).

Kwartalnik jest medium powolnym. Natomiast portal „Nowy Napis co tydzień” zamieszcza bieżące recenzje i rozmowy z pisarzami, komentuje wydarzenia literackie i ma swoje cotygodniowe audycje telewizyjne. Portal — w atrakcyjnej formie — wykorzystuje wszelkie multimedialne formy możliwe w Internecie, w tym zdjęcia, nagrania audio i video. Poza tym portal prowadzi elektroniczną bibliotekę wartościowych dzieł dostępnych za pośrednictwem sieci. Pod każdym nazwiskiem znajdującym się w wyszukiwarce, czytelnik znajdzie biogram, teksty autora oraz teksty krytycznoliterackie i materiały multimedialne, a nawet opracowania naukowe. Jest to nieoceniona pomoc dla nauczycieli i środowiska akademickiego.

Programy i konkursy

Zaledwie po miesiącu istnienia Instytutu ogłoszono konkurs na ukończoną powieść, zbiór opowiadań lub tom wierszy. Nagrodą było wydanie książki w serii „Nowa epika”/„Nowa poezja” oraz promocja: publikacja fragmentów w Kwartalniku „Nowy Napis”, a po wydaniu książki cykl spotkań autorskich, jej reklama i omówienia w periodykach. Konkurs cieszył się ogromnym powodzeniem, głównie wśród młodych twórców (ponad 400 nadesłanych prac). Laureatką w kategorii liryka została Ewa Frączek z tomem *niedoskonałości*, a wyróżnienie otrzymał tom *Noc węszy za moim ojcem* Macieja Filipka. Bartosz Popadiak otrzymał nagrodę za powieść *Podzwonne dla Instytutu* (zabawna zbieżność tytułu z nazwą organizatora konkursu). Nagrodzony został również tom esejów Tomasza Genowa, ukazujący się pod tytułem *Kosmos jest ze słów*. Nagrodzone pozycje miały swoją premierę na targach Książki w Krakowie oraz Międzynarodowych Targach Książki we Frankfurcie w październiku 2019 roku — największej imprezie tego typu na świecie. W przyszłości planowana jest wielka Nagroda Instytutu Literatury Polskiej.

Spotkania, konferencje, dyskusje

Warsztaty Literackie, czyli spotkania literatów organizowane kilka razy w roku, mają za zadanie ożywienie dyskusji literackich, prezentacji poglądów i programów, a także zdobywanie interesującego materiału do kwartalnika i portalu. Spotkania poetów, prozaików i dramaturgów, należących do kilku generacji i prezentujących różne stanowiska oraz ideologie artystyczne, służyć mają również integracji środowisk literackich. Dyskusje prozaików i poetów na temat aktualnych idei i estetyk w sztuce, a także prądów literackich i współczesnych form artystycznego

wyrazu umożliwią dyskusje i wymianę poglądów na temat *ars poetica* w czasach braku dominujących ideologii artystycznych. Zapisy sporów programowych są publikowane w kwartalniku, a nagrania filmowe — na portalu. Wydaje się, że to również interesująca forma dla prowadzenia lekcji języka polskiego.

Warsztaty Herbertowskie poświęcone są nowym interpretacjom dzieł powstałych w XX i XXI wieku, głównie poezji. Starsze pozycje dostępne są również w wersji pdf do pobrania w Internecie. Wszystkie literackie, krytycznoliterackie i naukowe przedsięwzięcia stanowią zespół działań mających na celu upowszechnienie wartościowej literatury polskiej, a także przygotowywanie czytelników do rozumienia występujących współcześnie poetyk. Elementem tego projektu jest odrodzenie polskiej krytyki literackiej, zniszczonej przez komercję. Zarówno szkoła, jak i środowiska literackie potrzebują realnej krytyki literackiej, a nie tylko tekstów reklamowych czy rekomendacji czytelnicznych. Długofalowym celem jest zwiększenie czytelnictwa literatury ambitniejszej, wymagającej większych kompetencji. Do pewnego stopnia działania zostały zsynchronizowane z reformą szkolnictwa, opracowaną przez MEN, a Biblioteka „Nowego Napisu” powinna być brana pod uwagę również jako pomoc w organizowaniu olimpiad polonistycznych.

Projektowane są również konferencje dla nauczycieli-polonistów z udziałem wybitnych interpretatorów współczesnej literatury. Celem jest utrzymanie kontaktu nauczycieli z nauką uniwersytecką, bo wielu z nich traci łączność z uniwersytetem wraz z otrzymaniem dyplomu. Tego rodzaju konferencje miałyby dwie fazy: naukową i metodyczną, aby najnowsze badania przełożyć na formy scenariuszy lekcyjnych i ożywić dyskusję nad formami literackiego kształcenia i wta jemniczenia w literaturę. Tak zakrojona działalność Instytutu Literatury powinna zaspokoić przynajmniej część potrzeb polonistów, a jeśli współpraca się rozwini e — istnieje szansa na rozbudowanie programu. Nic więc dziwnego, że Instytut Literatury poszukuje współpracowników w środowisku polonistów.

AUTORZY NUMERU

Grabias-Banaszewska, Katarzyna, dr

Instytut Filologii Polskiej

Zakład Literatury Dawnej i Nauk Pomocniczych Filologii

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0000-0002-6937-5332

grabiasbanaszewska@vp.pl

Lichański, Jakub Z., prof. dr hab.

Redaktor Naczelny *Forum Artis Rhetoricae*

ORCID: 0000-0002-1943-5069

zjlichan@uw.edu.pl

Mazurkiewicz, Adam, dr hab., prof. UŁ

Wydział Filologiczny

Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0003-3804-6445

adammazurkiewicz@o2.pl

McComiskey, Bruce, prof. dr

Professor of English and Director of Professional Writing

The University of Alabama at Birmingham (USA)

ORCID: 0000-0002-8057-1115

mccomisk@uab.edu

Ruszar ,Józef Maria, dr

Instytut Literatury, Kraków

ORCID: 0000-0002-0321-8481.

boski.grant@gmail.com